

Zermama / powest

Category: Goşgular, Kitapcy, Mistika we fantastika, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Zermama / powest

ZERMAMA

(powest)

Powest mirasgär Ümür Eseniň "Soltan Sanjar söhbeti" diýen işinden alınan täsirlenmeler esasynda ýazyldy, käbir söz düzümleri bolsa üýtgedilmän alyndy.

Gyzaryp-gyzaryp Gün ahyrym dogdy. Dogşuna-da ýiti şöhlesini ýaýradyp-gyzdyryp ugrady. Hawa-da, hemme zat, ähli janly-jandar onuň şöhlesine-gyzgynyna mätäç-dä! Sebäbi ondan güýcli güýç älemdé ýok. Ähli zat oňa garanyňda körek görünüär.

Maýsa mama sandyraklaýan göwresini zordan saklap, Gün gyzaranda öýünden örüpdi. Ol obanyň gumaksy köçesinden aýakýalaň, sessizje ýöräp barýar. Gije birneme salkynlap toprak onuň heniz köwüş garasyny görmedik çorly aýaklaryna diýseň hoş ýakýar. Ol ýolboýy sagyna-soluna garap:

– A-l, ýüzügaralar, günümüzü dogurtmajak boluşyp, çäserişip ýatmaň. Bejit turuň! – diýip, gygyrýar. Indi oňa halyş öwrenşipdirlerem, oba adamlary-ha! Maýsa mama Hudaý gün berse ir bilen şu ýerden geçip gider. Uzynly gün ho-ol ýedi ýoluň çatrygynda oturyp-oturyp agsamyna yzyna dolanyp gelýär. Biri oňa "Akylyndan azaşan garry" diýse, beýlekisi "Ýok, ol Soltandan ogly üçin ar aljak bolýar" diýer. Ýene biri "Hudaý, bize onuň gününü görkezmesin" diýer. Garaz, näme diýselerem, ol zatlar bilen Maýsa mamanyň işem ýok, pišesem. Günüň ataşly peýkamlarynyň ýeriň aýak ujundan tümlüğiniň yzyndan yetisi ýaly, Maýsa mama-da öz pikir-hyýallarynyň yzy bilen. Şonuň üçinem özüne aýdylýan sözlere kän bir pitiwa bermez. Her zadam bolsa, ol "Ärini "Çüw, atym edýän", bagjygy çözülgı ýakasy egnine düşüp ýatan dolmaç gelniň öýuniň gabadyndan geçende heder etmänen duranok. Onuň ýok ýerden tapaýýan şum

habarlaryny diňlese, göwnüne bolmasa, Günüň dogmasy togtaýjak ýaly. Gelin ýalançylygy kesp-kär hökmünde däl-de, özbaşyna bir sungat hökmünde garaýar. Ýone, Maýsa mama öz abasyndan sogrulyp nirä gitsin? Diňlemezligiňem çäresi tapylsa tapylardy welin, adam diýeniň kellesinde bolýa-da, heseriň ýamany. Kime, nämä gulak gabardyp, kimi mamla saýjagyny, kime gol ýapjagyny biler ýaly boldumy? Soluň sogap sajyň ejap. Diliňe erk edip bilmeseň bolsa, käte peýdasyndan zyýany kän-dä.

Maýsa mama ädimini ýygjamlatdy. Esli ýöräbem, obadan ses ýetimlik daşlykda, ýoluň gyrasyndaky gowakdan özuniň taýagyny hem-de daşy zyra-zyra goşaýumruk ýaly daşyny aldy-da, ýedi ýoluň çatrygynyň ortarasynda çöküne düşüp oturyberdi. Soňky wagtlar daňy garasyny görmedik çal saçly kellesi saňnyldaýardy, ýumulgy dodaklary titir-titir edýärdi. Gözlerine seret! Gözleri gan guýmady. Bu alaň-açyklyk ony hasam eleşan sypata getirýärdi. Keşp owarram. Maýsa mama häzir o zatlaryň pikirinden has daşdaky adam. Ol häzir ýaňky ýedi gapyda ýerlemedik ärini "çuw, atym" edýän albassyňam kellesinden zyňyp taşlardy. Onuň bar aladasy, bar ünjüsü ~ şol çar tarapdan gelip gidýän ýollara seredip oturmak. Şu çatryga gelensoň başga aladasy, pişesi ýok. Elindäki taýagyny irginsiz ýere dürtüp, daşynam aýasynda gysymlap "Hany, ady ýitmış, şo myrryh? Nämé üçin ol bu ýerden geçenok? Geçsin-dä gaýraty bolsa! Hany, o meň ýeke dikrarymy urşa äkidip, guma gargylan peläket, Soltan Sanjar! Meň tohumymy tüketdi, o góri ýaman? Şony bir görkezseňizlän, maňa? Şu daş bilen beýnisini çogduryp, taýagym bilen ýençgiläp, içimi bir sowadaýyn-la, jan guzylam! Wah, wah! Men bagtygara tapypberiň-dä şony" ~ diýip, hüñürdäp otyr. Ine, onuň bar pişesi. Köp wagtdan bări şeýle. Şu günem şeýle...

- Aý, waý, ene! Beýdip oýurganyp oturmasaňyzlaň! 0-la, gaýtam, adamlaryň üstünde kökenek, senem ony öldürjek diýip hak-heläk!
- diýen Mahmyt arabaçy hüñürdäp geçdi. Maýsa mama oňa çal başynam galdyrmady. Gaýtam, önkı endigine görä ýatlamalar ummanyna gark boldy. Töweregini unutdy...
- Hawwa, olam bir mahal tolkunlap, akyp ýatan derýanyň sag kenaryny ýakalan obanyň iň bir edepli, iň bir görmekli, iň bir

sarmakly maşgalasydy. Biriniň ýekeje gyzydy özem. Kakasy bolsa obaň abraýly kethudasy. Näme diýse göwni görlen gyz gaty özdiýenlidi. Asla, öýde onuň edenine däl diýyänem ýokdy. Sazyň ölemen aşygy bolan kakasy nirä gitse, onam ýanyna alardy. Şeýle bolandoň, gyzda birhili ýigitlere mahsus häsiýetler peýda bolupdy. Muny kakasy kän geňläbem duranokdy...

Hawa, Maýsa mama şo günü hiç ýadyndan çykaryp bilenok. Çykarmazam. Ölääymese ýadyndan çykarmaz.

Bir gezek Maýsa kakasy bilen toýa gitdi. Öz obasynyň iň bir edermen ýigdekçesi, Hökümdar Alp Arslanyň nökeri öýlenýärdi. Bu toýa dürli ýerden bagşylar üýşüpdi.

Bagşy bilen bagşynyň tapawudyny gowy saýgaryp bilýän Maýsa bir bagşynyň inçeden-inçe, öwrümlı nagşa gaýmalanan kakýan barmaklary görünmese-de, Maýsa ol barmaklaryň uzyndygyny bilýär, dutardan çykýan şirin owazyň pessaý zarñyldysy töwerekde pelpelläp giňişlige siňip gidýär. Sergin sähranyň hoşmut howasynda sazyň beýhus ediji owazy seni çölüň tez marallary ýaly keýerjekledip, bökjekledip alyp barýar. Şol-a, çala göwni bölegi alybam gidäýjek. Emma Maýsa buguny burugsadyp oturan toý gazanlaryň gaýra gapdalyndaky sekiz ganat ak öýüň daşyndan gidip bilenok. Nädip gitsin... Bu belent howada, eşidilmedik şirinlik, ony obaň gyzyl horazlary daňyň golaýa gelenini buşlap jar çekinçäler bu ýere daňyp goýdy. Onuň gyz ýüregi bir zady syzan ýaly iki ýana urunýar. Şeýle bir urunýar.

Ine, öz sazyndan hoşallygyň meýmirediji täsirine gaplanan bagşynyň göwresi göründi. Ol öýden çykyşyna şol gidip otyr. Maýsa-da onuň yzynda...

– Hany, bagşy, bir aýak çek-le? – diýip, Maýsa özuniň nädip seslenenini bilenok.

– Näme? Asyl, men başymyň salgyna şol gidip oturypyrym – diýip, ýigit aýak çekdi.

– Wah, bagşy! Sen şol salgyna gidilýän başyň gurbany bolaýyn. Men bir şirin sazyňa muşdak natuwan... Diňe bir sazyňa däl, özüne-de. Hawa, geň görme, özüne-de men muşdak.

– Bo-o-how! Sesiň owazly çykýar diýdim welin asyl sen...

– Hawa, men natuwan. Özem indi etimi dogramlap çiše düzselerem

yzyňdan galjak däl. Geň görme, aýdýanlarymy. Gyz maşgalanyň şeýdip, erkimi aldyrdym, meň seniň sazyňa – özüňe gurban diýip, özelenip durmagyny geň görme. Belki, bi önde-soňda görlen, eşdilen zadam däldir. Geňem bolsa, nätselerem, ykbal bizi duşurdy. Indi, aýrylyşma ýok, bize. Indi meni ýanyňda goýma – diýip, Maýsa hunubırýan boluberdi.

- Eneň-ataň näme diýer...
- Atama özüm jogabyny bererin. Asyl, ony gaýra goýman bererin – diýip, Maýsa gyz kakasynyň iýen duzy aýra gitmeýän hemdeminiň ýanyna ýigidi idekläp eltýär. Oňa şeýle-şeýle diýip, bolan ýagdaýy düşündirýär. Ol bolsa öz gezeginde sypaýyçylyk bilen Maýsaň kakasyna:
 - Wah, ol gözü gurmus Maýsaň-a, dost ýaňky ezber sazandaň müşdagы men diýip durandyr. Indi nätmeli bor? – diýmezmi.
 - Bir käse çagy içim salym, garalaç sakgalynyň ujunu oýnap, pikir derýasyna çümen kakasy: – Aý, näme dost, eý diýyän bolsa Maýsaň gaňryşyna gidip bilmen. Bu onuň tüýs diýäýjek zatlary. Ýöne, olar bir-birlerini tanaýamykalar beri? – diýen.
 - Şo bagşyň ugrunda köýüp ýör, beýleki diýip gulagym-a çalaja degýädi.
 - Eýle bolsa, dost, "Gyzy aşygyna ber" diýipdirler. Çagyrlary bări. Özümem bir göwnümi barlap göreýin.
 - Şeýdip, aşyk-maşuklary alyp gelenlerinde: – Gyzym, seniň şu ýigidi söýyänligiň çynyňmy? – diýip, kakasy soran.
 - Hawa, kaka, men bu ýigidi söýyän. Bu meniň Myradym.
 - Eýle bolsa, gyzym maksat-Myradyňa ýet. Ýöne indi Myradyňa-da bir sorag berjek.
 - Iki gulagym sizde – diýip, bagşy dillendi.
 - Eýle bolsa, jan ogul diňle. Menden ogul galmadı. Ýeke dikraryl ~ şu gyzym. Ejesi ir ölüp gitdi. Menem garrap barýaryn. Şonuň üçinem, kim gyzyma eýelik etse şol ýurduňam eýesi bolmalydyr. Sen şoňa razymy?
 - Hawa, men siziň ogluňyzam, giýewiňizem bolmaga razy.
 - Onda, ýeke dikraryl seňki – diýen gija daşary çykyp, – 0-how, adamlar, şu günden menem toýa başlaýandyryny-how – diýip, jar çekdiripdir.

Şeýdibem, Maýsa Myradyna ýetdi, Myrat Maýsasyna. Bularyň bagty

edil dagdan gaýdan sil ýaly joşdy. Maýsa öz durmuşyna, ykbalyna şeýle bir begendi, şeýle bir begendi... Ýöne, arman, Maýsa gaty begenäýdi öýdýän. Bir zada aşa begenmelem, guwanmalam däl ekeni. Deñiz daşgynynyň soñundan gaýtgynynyň bolşy ýaly, adam ykbalynda-da şeýle meñzeşlik bolar eken.

Myradynyň bir kem tapynyp, tarpa-taýyn dünýesini täzelemegi Maýsa üçin ilki ýalan ýaly boldy durdy. Özem, bary-ýogy bir aý ýaşaşanlaryndan soñ... Haçan-da ýalanyň çyndygyna akly ýetensoň ol özünü öldürmek isledi. Emma, Myradyň ölümüne ýüregi çydamadyk kakasy birden ýan berdi-de gidiberdi. Az wagtyň içinde iki ölüm, iki aýralyk ~ Maýsany dälilik kaddyna yetirdi... Ol indi, hakykatdanam, öz kastyna çykypdy. Kakasynyň kyrkyny sowan gününiň ertesi ol öz pygylyny amala aşyrmakçydy... Emma, şol günüň agşamsy ol ýatyrka düýşünde Myradyny gördü. Ol "Maýsam, meniň dutarymy ogluma bergen, goý, olam meň ýaly bagşy bolsun" diýýärdi. Maýsa tisginip oýansa, böwründe bir zat gymyldan ýaly eli bilen töweregini sermeşirdi. Hiç zat ýok. Az salymdan ol zat ýene-de gymyldady. Özi bilmän eli bilen içini tutdy welin ~ gymyldy içinden gelýän ýaly. Birden Myradyň "Maýsam, dutarymy ogluma bergen" ~ diýenini ýatlap, begenjeginem bilenok, aglajagynam. Göwresinde çaga galypdyr. Myrady göwresinde galypdyr.

Aý, garaz, ölmän gezip ýörse kyn günlerem geçip gitjek ekeni. Maýsaň ogly boldy. Adyna Myrat dakylody. Ogul ösüp ulaldy. Kakasynyň dutaryna eýe boldy. Ökde sazanda bolup ýetişdi. Kakasy ýaly toýlaryň bezegi boldy.

Bir gün Maýsanyň ýanyna bir gyz geldi. Onuň görk-görmegine, edep-gylygyna söz diýer ýaly däl.

– Yürejigiňdäkini döküber, gyzym, menden çekinme ~ diýip, Maýsa gyza göwünlik berdi.
– Yüregimde hasrat köp – diýip, ol gürrüň bermäge başlady. – Men aýdym-sazyň ölemen aşygy. Onsoň men... Men... Siziň ogluňzyň inçeden-inçe, öwrümlı nagşa gaýmalanan mukamyny diňläp doýup bilemok. Ol nirede toýda bolsa menem şol ýere gidip diňleyärin. Sazyna aşyk bolşum ýaly, onuň özüne-de... Indem, ýüregim mynçgalanyp durangoň, näme etjegimi hem bilemok. Maýsa gyzy diňläp öz ykbalynyň gaýtalanyп, öwrüm berip

başlandygyny, indi onuň öz nesline geçip barýandygyny aňyp howsala düşüberdi. Eýsem, howsala düşmez ýalymy? Ykbalynyň oglunyň üsti bilen gaýtalanmagyny ol asla islänokdy. Şonuň üçinem bu gyzy daşlaşdyrmalydy.

– Keýgim, sazyna aşyk bolanyň-a gowy welin, meň Myradymyň öz ýüreginiň halanjasy bar-da. Men oňa şony alyp berjek – diýip, Maýsa sypaýyçylyk etdi. Şeýle diýmek bilen ol özuniň ýüreginde besleyän başga bir oba gyzyny göz öňüne getiripdi. Nesip bolsa, şoňa söz aýdyjy hem barmakçydy. Hatda bir gezek barypdam...

– Myradyň öz-ä ony diýenok – diýip, gyz geň galyjylyk bilen Maýsa seretdi. – Men öz ýüregimiň syryny pynhan ýerde oňa aýtdym. Ol bolsa özuniň göwneýändigini, ýöne onuň üçin ilki bilen sizi göwnetmelidigimi aýdansoň, ýanyňza gelşim. Indem... Men siziň aýagyňza ýykylaýyn, Maýsa eje. Bize ak pata ber. Özem, indi etimi çiše düzselerem onuň yzyndan galjak däl. Men onuň üçin janmy gurban etmäge taýýar – diýyän gyz garaja owadan gözlerindem merjen däneleri ýaly syrygyp gaýdýan gözýaslaryny eli bilen sylmalydyram öýdenok. Gyz beýdip duransoň, başga bir tarapdanam ýürek howsalasy artansoň, Maýsa nätjegini bilmän ýaýdandy. Ol ahyryn:

– Hany, oglum bilenjik özüm gürleşip göreýin. Sen arkaýyn öýüňejik gaýt – diýip, gyzy rahatlandyryp ugratdy. Bu ykbalyň oýnuna seretseňizläň! Edil şol günem, toýda saz çalhp oturan ýerinden onuň oglunu Soltan Sanjaryň nökerleri urşa diýip alyp gidipdirler.

Şondan soň Maýsa mama oglunu görmändi...

Birnäçe wagtsan soň onuň öldi habaryny alanda welin, Maýsa mama bir gjede ruhy ölen adama öwrüldi. Ýer ýumruklap öz ykbalyna gargyndy. Hudaýdan "Bu näme etdigiň?!" diýip sorady. "Jan Alla, näne üçin obamazy hökümdaryň köşgünüň golaýynda ýerleşdiripsiň, ol gyssanan günü garry-gurty diýmän, ýaş-ýeleň diýmän, bagşy-sazanda diýmän, urşa diýip alyp gidip dur. Bolmanda bir daşrakda ýerleşdirmeli ekeniň, şonda meniň ýeke dikraryl dırı galardy. Hany jogap ber, indi men nädeýin?! – diýip sorady. Soragyna jogap tapmanam ýene-de ýeri ýumrukladı. Sol ýeri ýumruklap oturyşyna:

- Salamälik! – diýip, bir ýerden çykan mylaýym, mahmal sesiň gelen tarapyna bialaç başyny öwürdi. Görse, orta ýaşlaryndaky bir mapraç, nurana ýüzli aýal ýylgyrjaklap dur.
- Aman-saglykmy, jan jijim! Hemme gurgunlykmydyr? – diýip, Maýsa zordan dillendi, soňam onu tanadymy, nämemi: – Bagty ýatan, uýam, bu senmisiň? Sen nire, gyz, bu ýerleri nire? - diýdi.
- Aý, näme, jan dogan, wagt kerweni soragsyz-idegsiz geçip barýa-da. Bizem garraýas. Hopba edip ezeneginden asan jigilerim epeý adam boldular. Bir jigim-ä, tüweleme, şa boldy, demi daş ýarýar.
- O-na, jan jiji, bilyäs – diýip, Maýsa mama elindäki daşy hasam beter gysdy. – Ýone, naçar aýal doganyndan habar tutmaýandan, "Oña daraýan-zoraýan ýokdur-da, hernä" diýmäni başarmaýandanam bir dogan bolarmy?
- Beý diýme, ýeññe! Beý diýme! Onuň ýeñsesini gaşamaga eli degýän däldir. Aýt-aýt bir öyüň keşigine, gäbinî azdyryp gelýär. Ol bolsa eýlesi-beýlesi gözyetmez ummasyz ülkä baş bolup otyr. Şoň üçinem oň bilen deň bolma sen.
- Wah, şoň ýüzüne köz degsin-le – diýip, Maýsa mama öz ugruna düşnüsiz hüñürdedi, soňam: – Ol senden alty aýdan-a däl, alty ýıldanam, öläýseňem habat tutmaz. Tapdyň sen, hal-hözüriňi soratjak adamyň.
- Wah, beý diýmeseňizläň, ýeññe! Sen bir sanaç uny artyk iýen-ä! "Bir dogan dözmez, bir dogran" diýägetdin geläýmesin birden.
- Gelmez, jan jijim, gelmez. Şol geläýse menem beýdip oturjakgäl-ä... Men onuň...
- Doganjygymy göresim geldi-dä – diýip, ol aýal Maýsa mamanyň sözünüň arasyň boldi. – Şoň üçinem ine, sag-salamatlygyny soraýyn hemem törpüme tutup, azak-tezek iñirdäýin diýip, tünegimden çykdyň-da.
- Seňem eñegiňi dyndarmanyny aňyp durun-la, aýtmasaňam. Näme, duş gelse käýinäýjegemmi?
- Hawa, käýinjek. Onuň ýollam atlysy meni üç öwra talap gaýtsa neneň käýinmejek.
- Bu, neneňsi gürrüň bold-a! Ol öz uýasyny ulturdyp ýörmى?

– Hawa-la, jan ýeňňe! Her gezek iliň galçagyny gazap, garzynyp, diş-dyrnak bolup ýygnanja ýüňjagazlarymu ýuwup, tüýdüp, darap, ýaňy bir otaga ýaly sümek edýän welin, göz agyrysy ýaly bolup gelýä-dä, ýaňky gara atlysy. Özem "Doganyň Soltan Sanjar ýetiribilenok, şol sümekleriňi beräýmeseň" diýyä, ol bedasyl, onsoň garagyň eräp diýen ýaly, bitirýän-dä, möhümini.

– Ýa, dogan jan-eý! Seň deri ýagy bilen deri eýläp, ýetde-gütde güzeran görýäniňi bilyän-ä men. Asyl, ol kellekeser senem çürkäp ýör diýsene! Wah, men bilyädim-le...

– Ýone, bu ýerde başga bir syr, başga bir hikmet bat bolaýmasa. Ýogsam-a...

– Syrmy-sapalakmy, garaz, üç gezek atlysy aňk garbadypdyr-da, ýer urup, ýerde galan uýasyny... Ine, şoňa-da dogan diýjeksiň – diýip, Maýsa mama öz ugruna hüñürdäp başlady. – Doganyny şeýdenden nämä garaşjak diýsene! Wah, onuň eden günäsi kän, günäsi. Ýeke meniň tohumymy tükedeni bilen oňmandyr ol. Aýal doganjygyny hem maýyna getirip ulturadyp ýören bolsa nätjek. Ýene sorasaň, özuniňkini delile getirenem bor. Gör-ä, özi etmän gara atlysyny iberip. Eýsem, naçardan zat almak halalmyşmy? Ol, ojagaz ýüňüň nä azap bilen gazanylýanyny, hemem agzyny Alla ýyrtan bendelere gün aýlarlyk bolýanyny bilmeýärmişmi?! Häý, góri ýanan diýsäniň. Senem, gyz, dogry duragetdin, onuň ähli bolşuny ýüzüne aýdaýma-la! Näme, oňa gaýratyň çatmadymy? Seňem meňki ýaly, eliň-aýagyň bagly däldir-ä. Hä... – diýip, öz sözüne delalat isleýän ýaly, Maýsa mama töweregine garady welin, ýaňky aýaldan nam-nyşan ýok. Eýýäm, nirädir bir ýere gürüm-jürüm bolupdyr. – Bi, ýalançynyň gowgasy kän-ow. Ýadyňa-oýuňa düşmejek zatlaram bolaýýar birden... Hudaý meniň Sanjara gargynyo oturanymy bilip, onuň naçar uýasyny ýanyma iberäýipdir, çaky. Ýa, bi, bolan gürrüňler meniň düýşümmikän, gyz? Öz-ä gelşi ýaly, gidende-de, göze görünmän ýitirim boldy. Meňem gäbim azyp ýör öydýän. Düýş-huş bulaşdy. Äh-h, ýalançy, ýalançy... Ýalançy dünyä bi. Öňler bizden has akyllı, has gowy adamlar geçip gidipdir-ä. Olaryň aýtmadygy ýok. "Zamana düzelmän, ýaman düzelmez" diýenleri. Bir ýerinde "Namartlar ötmez" diýlenem bar. Diýmek,

bu dünýäde, ýalançyda bizden başga ötýän zat ýok ekeni. Ýamanlygam dowam etjek ekeni, erbetligem... Ol-a dogry. Ýone, özüň özüň üçin durmany başarmasaň, kim seniň yüzüne sereder?! Hiç kim. Ine, men başga bir naçara "Şo haram, góri ýanan Sanjardan arymy alyp ber" diýsem, nähili bor? Bolmaz. Diýmek, men öz başymy özüm çaramaly, öz duşmanym bilen özüm göreşmeli... Maýsa mama bu zatlary kellesinde aýlap otyr. Gözem ýumuk. Düýş-huşunam garyşdyrdy. Ine, bir görseň, ol taýagyny at edinip Merw galasyma ýetip barýar. Özem, uçup barýar. Hawwa, hawa, uçup barýar. Atynyň üzeneňisini çala basdygy, aty ýere golaýlaýar, goýberdigi ýokary galýar. "Şü-ýä kemje-kerdem däl, indi o góri ýanany tapmak maňa aňsat düşse gerek. Indi sen menden sypmarsyň, sypmarsyň". Ol şeýdip uçup ýör welin, özünü gaty erkin duýýar. Ähli zatlaryň, jaýlaryň, galalaryň, derýalaryň üstünden uçup, islän ýerine gonup bilýär. Köçelerem ýokardan seretseň gyp-gyzyl, bir uçlaram, hol aňyrda, gür baglygyň içine siňip-ýitip gidýär. Ýone, aňyrda, o góri ýananyň gümmeziniň golaýynda bir hili gözüni gamaşdyryjy şöhleler bar. Ana, şol welin, birneme çekindirýär... Ol ahyram galanyň diwaryndan ötüp, bir bezegli jaýyň depesime gondy. Şol ýerdenem merdiwan bilen assa-assa düşdi. Ähli ýerden gülüň ysy gelýärdi. Ähli ýerde-de gözü gamaşdyryjy şöhleler. Lowurdap duran diwarlar... Ol bir jaýa girdi welin görse, ortarada öz gözlegi, beýle ýanynda bolsa, eli köneje gülli ýaglyga düwlen sümekli bir zybyk gara atly kişi dur.

- Ýaňy-ýakynda aýal doganyň gelip, şeýle-şeýle diýensoň, ugruňa çykdyň-da, ýörite, seň bilen duşuşmakçy bolup – Soltan Sanjaryň sesi eşidilýär.
- Meň ony ýonelige etmeýändigimi aňdyňmy?
- Hawa, biriniň beýdip, patyşaň ady bilen oň naçar doganyndan sümek äkitmejekdigini süñňüm syzd-a, çalarak.
- Eýle bolsa, bir băriňe gara! – diýen kişi başyndaky telpeginı, gyrmazy donuny aýyrsa, ine, ýanyp duran gözü göwher, süñňi jöwher, halal gaşly, hünji dişli, metda huşly, ýumry döşli, käkil başly, badam gabak, ýuka dodak, alma ýaňak, babyr bilek, eli ýiti, kalby ýagty, şirin zyban, pisse dahan, aýdan ary, günden dury, edil ýag çalyp ýuwdaýmaly gyzyl horaz

ýaly asman perisi... Bu ýagdaýa çetde, bir eli daşly, bir eli taýakly syn kylyp duran Maýsa mama hem aňk boldy. "Soltan Sanjar diýseler, edep-ekramdyr girim-çykymy, şan-şöhratydyr abraýyça barmyka?" diýip, perem bolsam, seni synlamaga geldim. Görsem hiç neneň däl ýaly... Eger meň şertime kaýyl gelseň, seň zagypaň bolup, eliňe suw akydyşyma, derdime ýaramakçy" – diýip, ýaňky peri näz-kereşme bilen Soltana golaýlaşdy. Şu ýerde Maýsa mama "Barma, onuň ýanyna, ol meni tüwmaýak goýan ganhor, ony öldürmek gerek, söýmek gerek däl" diýip, näçe gygyryar welin, sesini özünden başga eşidýänem ýok. Olar bolsa eýýäm äbede-jüýje.

– Bäý-bä! Eýýäm "perim" diýip eýläñe geçirisiň, işdäň-ä, edil sogan iýeniňki ýaly ekeni welin, hernä, soňy eýgilik bolsun-da – diýip, peri ýylgyrmasyny goýdy. – Şertiňi aýt diýýäňmi? Ygraryňda tapylarmyň? "Adamyň eti haramam bolsa, lebzi halal" diýsene. Onda meniň şertim şeýle: Ýörämde yzymdan seretme, bu bir, başymy daraýşymy görjek bolma, bu iki, dogran çagalarmy nädýänim bilen ýekeje-de işiň bolmasyn, bu üç. Shoňa razymy?

– Bor, şu şertleňňä bitirmek meň bile – diýen Soltan Sanjar ýaňky perini gujagyna gysyp-gowrup alyp barýar. Peri onuň gollaryny bilinden aýryp: – Howlukma, Soltanyň, gije uzak, ýuwunyp-ardynyp tämizlenmeli – diýip, näz edýär.

– Bolýa, menem nökerlerime degişli tabşyryklary bereýin – diýip, Soltan gyssagly çykýar.

Maýsa mama seretse, peri ýöräp däl-de, ýüzüp barýan ýaly, aýaklary ýere degmeýärmiş. Onuň, ho aňyrda, kellesini eline alagetdin şırmaýy darak bilen, saçyny daraýşyny görende-hä, ol tas gygyrypdy. Hernä, agzyny tutup saklanaýdy. "Hä, bü-ýä tüýs bolaýdy, saňa şeýe gyrnak gerekdi, Soltan. Sen indi, öz duşmanyň tapansyň... Ýone, men näme üçin beýdip durun-a? Men näme üçin bi ýere geldim? Şu zatlary synlamak üçinmi ýa-da Soltandan ar almak üçin? Ýok, men gowsy Soltan Sanjary tapaýyn, onuň beýnisini owradaýyn" diýen Maýsa mama ýaňy iki ädim ädip ätmänkä, Soltan Sanjaryň hut özi pere-pet gabat geläýmezmi! Bolsa-da, Soltan ony görenok, Maýsa mama bolsa görýär... Soltanyň görk-görmegi, boý-syraty ilki aljyratdy, tas pälindenem el çekdiripdi. Bolsa-da, ýeke dikrарynyň bagyr

awusy aýgytly hereket etmäge iterdi. Ine, Soltan Sanjar ýylgyryp edil onuň öňünden geçip barýar, zatdan habarsyz. Diňe elini aýlaýmaly. Diňe eliňi aýlaýmaly... Diňe eliňi aýlaýmaly. Ýaýdana-ýaýdana, Maýsa Mama gözünü ýumup, daşly elini Soltan Sanjaryň kellesinden urdam welin, uly ili bilen gygyrdy... Şeýdibem ukusyndan oýandy. Irkiläýipdir. Oýanyp, töweregine garanjaklady. Seretse, edil gözüniň öňüni bir gara tutup dur. "Bä, henizem oýanmadymmykam, janlarym, soňky günlerde beýle ýagdaý mende köp gaýtalanyp başlaýar-la... Ýa, başym çasyp ýörmükä gyz" diýip, Maýsa mama hüñürdedi.

– Ýok-la, entejik seniň başyň çasmaly-ha däl. Entek "Eden işin nusgalyk, gepiň güwälig-ä seň" diýip, edil çat maňlaýynda orta boýly, at ýüz, şar gara saçlary seçelenip, egnine düşüp duran bir adam onuň üstüne abanyp dur.

– Enweri şahyr jan, bi senmi? Sesiň-ä şoňky.

– Edil özüdir, mama jan!

– Mamany görmäge geläýdiňmi, guzym!?

– Soltanyň haýyşy üçin köşk gurmaga ussa gözleýän. Onsoň geçop barýadym-da...

– Oňa öñki köşkleri azlyk edýändir...

– Ýok, ol bu köşgi şol peri aýaly üçin gurdurýar. Ol peri ölmäňkä "Meni, balalaňy göresiň gelýäniň çynyň bolsa, onda heniz görülmedik, kaşaňdan belent bina saldyr, şarňyldap duran, özüne-de, depesi deşik bolsun oň. Onsoň pygyldyr päliňo dogry tut-da, her juma günü öyländen soň şol jaýyň içinde garaş. Eger Hudaý halasa, biziň kepderi ýasawynada gelägetdin, şo jaýyň depesindäki deşikden saňa didarymyzy görkezip gidäýmegimizem mümkün – diýip gidipdir. Soltan Sanjaram edil buýrulyp ýasalan ýaly guýumy dürdäne maňyzly maşgalasyndan aýrylangoň, haly harap halda bagryny dilim-dilim edip, oň zaryny çekip ýörkä, maňa duşup ýüregindäkini dökdi. Menem "Onuň ýaly bolsa, göwün melegiňdäki zatlary bitirmek biz bile" diýip, gurulmaly görülmedik kümmetiň ähli tarakgasyny boýnuma çekäýdim. Şeýdip, onsoň çykmaýmyň ussa gözlegine. Ilki men aýram-jöwrem bir ussa duşdum. Ol ýokdan bar edýän ussa ekeni. "Günde näceräk kerpiç goýýaňyz, örýän jaýyňza?" diýsem "Alty ýüz" diýdi... Menem "Onda siz biziň ussamyz däl. Bize sünnäläp-

syntgylap, aýry gitse, ýüz elli-iki yüz çemesi kerpiç örýän uçursyz çulum ussa gerek. Sen güne alty yüz kerpiç goýýan bolsaň "Köp eden hyb" ederlige ýetip, pesinden altmyş ýerde harsallyga ýol berýänsiň. Bize bolsa baş gün däl-de, pesinden baş müň ýyl durjaj desga gerek. Şonuň üçinem yüz otdan yssam bolsa, sen öýkeleme. Biz özümize laýyk atlyrak bir ussa tapjak" diýdim. Şeýdibem, ussa gözläp ýörkäm Muhammet Ibn-Atsyz as Sarahsa gabat geldim. Oňa "Siz eliňizden dür dökülyänleriň iň naýbaşysy, ussaçylygyňza ýekeje-de söz diýen tapylmaz, ony aýny hata bilyän. Ýone bir towakgam, Soltanyň adyndan, kümmete gerek boljak kerpijem özüň guýdur. Perwançylygyny pugta edägetdin, gumuny nirden alsaň al-da, küre gurap bişir kerpijiňi, oňa çenlem näme, Soltan bilen o kümmeti nirede, nägeňsiräk edip gurmalydygynam gepleşip goýaryn – diýip gaýtdym. Indem, Soltana bu barada hoş habary ýetireýin diýip howlugyp barşym, mamajan. Ussaň özem yzymdan ýetip gelýändir.

– Howlugyp barýan bolsaň ýoluňdan galma. Bejit git. Ýone Soltanyňa-sa bardygyň aýt: deri ýagy bilen deri eýleýän adamlaryň elinden keçelik iň soňkuja sümeklerini almanynda-da oňñudy ýeterlikdir-ä, oň. "Güne bir uşlyp gatlanan öý bitmezem, ýitmezem". Sen şuny Soltanyňa aýt! Ýene-de Soltanyňa aýt, onuň nökerlerini yrýa edip zyňan čaňňalakly ýüň-şatragyndan, bagryňy oýkabermeli, otaga ýaly ýüň taýýarladym. Bırkı sany ender kysmy keçe-de etdim ondan. Soltanyň özi ýaly dimfik durandyr özem, asyl. Garyp düşen bolsa şolarmam berip biljek.

– Beý diýmäň, garry mama! Eger ol adamlaryň elindäki iň soňkuja sümeklerini alýan bolsa şeýle goşgy goşarmydy!? Ine, diňlän!

Paýhas eýeleri ~ ýaşuly neslim,
Men bendeden bir nesihat alsynlar.
Haçan döwlet ýoldaş bolan wagtynda
Garyplary goldaýanlar bolsunlar.

– Goýaweri guzым, goýaweri. Bulary özüňjik ýazyp berýänsiň

oňa. Patyşa bolsaň seni şahyram edýärler, akyp duran akylam.
– Ýok, garry mama! Görýän weli, onuň şahyrlygyndan siziň habaryñyz ýok ýaly. Ine, diňläň, men bir goşgusyny aýdyp bereýin:

Tygym dünýäni aldy,
Gürzim galalar saldy,
Oň zarbyndan älem maba boýundyr.
Teniň akyla boýun
Bolşu ýaly. Elimiň
Yşaraty galalary geýindir
Otly köýnege. Aýak
Urşum syndyrar kimi...
Emma haçan ölüm hüjüm edende
Hiç zat kömek etmez,
Diýeniň bitmez,
Hudaý alar janyny bu bedende.
Sebäp ~ müdümilik,
Ýaşaýyış, şa ~ mülk
Ählijesi degişlidir Hudaýa!
Degişlidir Biribara, Hudaýa!

– Aýdylanda many ýogam däl ~ diýip, Maýsa mama ylalaşdy. – Ýöne, beýle goşgular dili duzly, zehini daş ýarýan, meýlislerde Soltanyň göwnüni awlaýan Mehseti hanymda gyryň daşy ýaly.

– Onyñyz-a dogry, garry mama! Ýöne, goşgyň Soltanynkydygyna kelläm bilen jogap berip biljek. Mehsetiniň zehini barada aýdylanda bolsa, men öz gözüm bilen gören wakamy size gürrүn bereýin. Arada Soltan at münüp, awa gitmegi niýet edindi. Ýyly otagda oturansoň, onuň howadan habary ýokdy. Şonda ol Mehsetiden daş çykyp, howaň ýagdaýyny bilmegi haýış etdi. Mehseti köşgüň eýwanyna çykyp seretse, gar ýagyp, ýeriň yüzünü ap-ak eden. Bu ýagdaý, elbetde, patyşanyň islegine garşı bolansoň, Mehseti dolanyp geldi-de, Soltanyň göwnüni göstermek maksady bilen:

Şahym, pelek bagt atyny eýerläpdir,

Patyşalar arasynda seni öwgüläpdir.

Tylla nally atyň ýörän mahaly,

Aýak palçyk bolmaz ýaly, kümüş sepeläpdir ~

diýip, ýüzüniň ugruna goşgy goşup goýberdi welin, köşk emeldarlary haýrana galdylar. Ýone şygyr düzmekde Soltandan ussat bardyr öýdemok.

– Il arasynda "Soltan Enwerä uly hormat goýýanlygy üçin, birnäçe gezek onuň öyüne pyýadalap barypmyşyn" diýen gürrüň bar. Siziň biri-biriňizi arşa çykarmakdan başga iş-pişäñiz ýok. Ondan-a, halka serediň, halka!

Enweri esli salym sesini çykarmady, soňam:

– Garry mama, rugsat berseňiz men-ä gaýtjak – diýdi.

– Bolmanda-da indi gaýdarsyň! Gaýtsaň, bar-da Soltanyňa aýt! "Garry mamaňa sende ary bar!" diý. Geçsin şu ýerlerden gaýraty bolsa.

Enweri garrynyň sözüne kän bir pitiwa edip hem durmady-da, (sebäbi ol Maýsa mama beletdi) öz ezberlerini tellemäň ugruna ýumlugaýdy.

Maýsa mama bolsa öz pikir ummanyndan gulaçlap ýüzüp barýar...

(dowamy bar)...

Amanmuhammet NEPES.

Mistika we fantastika